

วิจารณ์หนังสือ : Book Review

นิพพานในชีวิตประจำวัน*

Nibbana in Everyday Life

ผู้เขียน: พุทธทาสภิกขุ

Author: Buddhadasa Bhikkhu

อุ๋ทอง นามวงศ์ และพระมหามิตร จิตปัญโญ

U-thong Namwong and Phramaha Mit Thitapaño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: uthongn@yahoo.com

1. บทนำ

“นิพพาน” เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เป็นธรรมที่มีความละเอียดอ่อนยากต่อการอธิบายในเกิดความเข้าใจ ดังนั้นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงมีการพยายามอธิบายเรื่องนิพพานกันอย่างกว้างขวางหลากหลาย พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ได้ให้ความกระจ่างในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นแนวคิดและการอธิบายนิพพานที่ทำให้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบัน ไม่เว้นแม้แต่ในสื่อออนไลน์ถึงขั้นกล่าวหาว่าผู้เขียนบิดเบือนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจคือท่ามกลางกระแสวิพากษ์วิจารณ์นั้น ผู้เขียนกลับ

ได้รับความยอมรับในระดับสากลทั้งในส่วนบุคคลและผลงานหนังสือเรื่อง “นิพพานในชีวิตประจำวัน” เป็นอีกผลงานหนึ่งที่ยืนยันถึงความยึดมั่นชัดเจนในแนวคิดการตีความและการให้ความหมายนิพพานของผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ จึงน่าสนใจสำหรับเลือกมาศึกษาเรียนรู้ โดยกระบวนการเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งในเรื่องวิธีการสร้างความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาและการค้นหาข้อสรุปในความไม่ลงรอยดังที่กล่าวมาต่อไป

2. บทวิจารณ์

1. บทวิจารณ์ด้านโครงสร้างหนังสือ

หนังสือเรื่อง “นิพพานในชีวิตประจำวัน”

เป็นการรวบรวมบทความที่พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้แสดงแก่บุคคลในสถานที่ต่างๆ

*ได้รับบทความ: 19 กันยายน 2560; แก้ไขบทความ: 27 พฤษภาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 21 มิถุนายน 2562

Received: September 19, 2017; Revised: May 27, 2019; Accepted: June 21, 2019



ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 โดยผู้จัดพิมพ์ได้ออกแบบรูปเล่ม และให้ชื่อหนังสือใหม่ตามเนื้อหาของแต่ละชุด สำหรับในเล่มที่ชื่อ “นิพพานในชีวิตประจำวัน” นี้มีเลข ISBN 9744537655 พิมพ์ครั้งที่ 1 ปี พ.ศ. 2548 ขนาด (กว้าง x สูง) 145 x 210 มิลลิเมตร จำนวน 392 หน้า

จากการพิจารณาการบรรณาธิกรหนังสือเล่มนี้ พบว่า การตั้งชื่อหนังสือ “นิพพานในชีวิตประจำวัน” ซึ่งตั้งขึ้นโดยคณะผู้จัดพิมพ์นั้น เป็นชื่อที่สรุปเอาใจความสำคัญ และสื่อถึงเจตนารมณ์ที่ผู้เขียนมักจะใช้เป็นวิธีการในการอธิบายเรื่องนิพพานในวาระโอกาสต่างๆ ว่า “นิพพานนั้นเป็นภาวะที่เนื่องอยู่กับคนเรา ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เหลือวิสัยอยู่นอกฟ้าหิมพานต์” สำหรับประเด็นการจัดโครงสร้างการนำเสนอเนื้อหาในแต่ละตอน พบว่าในส่วนเนื้อหาคณะผู้จัดพิมพ์ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นช่วงๆ โดยการยกข้อความ (Quotation) หรือสร้างข้อสรุปของเนื้อหา (Analytic Text) ของช่วงนั้นๆ ขึ้นมาใหม่แล้วนำมาเขียนเป็นตัวเน้น เสมือนเป็นหัวเรื่องของช่วงนั้นๆ ทำให้บันทึกการบรรยายธรรมหรือการเทศน์ถูกแบ่งออกเป็นช่วงๆ ตอนๆ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้อาจช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาหนังสือเล่มนี้ง่ายขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็อาจเป็นการชักนำให้ผู้อ่านเกิดการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ ตลอดจนการแบ่งแยกเนื้อหาตามที่ผู้จัดพิมพ์ออกแบบไว้จนทำให้ไม่เห็นความหมายที่เชื่อมโยงเป็นอันเดียวกันหรือความทั้งหมดของเนื้อหา ตลอดจนอาจเป็นการทำให้สูญเสียอรรถรสของบทบรรยายหรือเทศน์ จึงเป็นการลดคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ และการอนุรักษ์ต้นฉบับของเดิมของหนังสือเล่มนี้ลงไป

2. บทวิจารณ์ด้านเนื้อหา

สาระสำคัญของหนังสือนี้ที่คาดว่าผู้เขียนน่าจะให้ความสำคัญและต้องการสื่อถึงผู้อ่านประกอบด้วยเรื่องหลักๆ โดยมีเนื้อหาและประเด็นที่น่าศึกษาเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการวิจารณ์ดังนี้

2.1 นิพพาน ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้อธิบายความหมายของนิพพานไว้หลายแห่ง ซึ่งต่างมีความหมายเหมือนกันหรือเป็นไปในทางเดียวกันว่า “...ท่าน (พระพุทธเจ้า) เอาความที่จิตสงบเย็นเพราะไม่มีกิเลสโดยสิ้นเชิง ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดแล้วก็ไม่เกิดกิเลสเลย และมีความเย็นอย่างนี้เป็นนิพพาน” (Buddhadhasa Bhikkhu, 2005 : 46) ซึ่งพบว่ามีความสอดคล้องเป็นไปตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาทั้งในระดับที่เป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิที่ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้ชอบ เพราะอินทรีย์ 5 ที่ยังคงอยู่ไม่ดับไป ภิกษุนั้นจึงประสบอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ เสวยสุขและทุกข์อยู่ ภิกษุทั้งหลายความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะของภิกษุนั้น เราเรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ” และความหมายในมุมมองแนวคิดของปราชญ์ด้านพระพุทธศาสนาที่ร่วมยุคสมัย “การดับอวิชชา ตัณหา อุปาทาน นั้นแหละคือนิพพาน” (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003 : 229) แต่ประเด็นที่ได้รับ การวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ความไม่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนเดิม



คือการให้ความหมายและอธิบายถึงความเป็นและความมีอยู่ของภาวะนิพพานว่า “...เป็นอยู่ด้วยความว่างอย่างนั้นแหละคือนิพพาน ฉะนั้นเราทุกคนแม้ที่นั่งอยู่ที่นี้ ก็กำลังได้รับรสของนิพพานเป็นการชิมลองน้อยๆ อยู่ในระดับหนึ่งทีเดียว...” (Buddhadhasa Bhikkhu, 2005 : 91) ซึ่งต่อกรณีดังกล่าวนี้เมื่อตรวจสอบในพระไตรปิฎกก็พบว่าดูเหมือนมีความไม่สอดคล้องกันจริง เช่น “ธรรม (รวมถึงนิพพาน) ที่เรากล่าวถึงแล้วนี้ ลึกซึ้งเห็นยาก หยิ่งรู้ตามยาก สงบ ประณีต ตรรกหยิ่งไม่ถึงละเอียดอ่อน เป็นวิสัยที่บัณฑิตจะพึงทราบ” หรือ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตชินาสพอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว... เราเรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ” แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้และจากการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารผลงานอื่นของผู้เขียนพบว่า เหตุที่ผู้เขียนยืนยันยึดในแนวคิดและหลักการเรื่อง “นิพพานในชีวิตประจำวัน” นั้นอาจมีได้ดังนี้

1. การอ้างพุทธพจน์ที่ว่า “ความทุกข์ก็ดี เหตุให้เกิดทุกข์ก็ดี ภาวะแห่งความดับสนิทของความทุกข์คือนิพพานก็ดี...ล้วนมีอยู่ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้ พร้อมด้วยสัญญาและใจ (หมายถึงร่างกายที่ยังมีชีวิต)” (Buddhadhasa Bhikkhu, 2005 : 43)

2. การอธิบายสภาวะของนิพพาน โดยยกเอาคำอุปมาของพระพุทธเจ้า เรื่องอุปมามรรค ผล นิพพาน กับการเอาตัวรอดจากคนจมน้ำ กับระดับอริยะบุคคลในพระพุทธศาสนาทำให้เห็นว่า “นิพพาน” นั้นมีได้หลายระดับจากน้อยไปมาก

จึงอาจสรุปได้ว่า แม้ในชีวิตประจำวันก็อาจจะเกิดภาวะนิพพานในระดับต่ำๆ ของนิพพานขึ้นได้

3. เพราะหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ขึ้นเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความสามารถของภาษามนุษย์ที่จะอธิบายได้ แต่เมื่อจำเป็นต้องสื่อสารสู่บุคคลในสังคม จึงต้องใช้ภาษาที่คนในสังคมนั้นสามารถเข้าใจได้ ดังนั้น ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารนี้จึงไม่ใช่ตัวธรรมจริงๆ แต่แค่เป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารให้เกิดความเข้าใจในธรรมเท่านั้นอย่างคำว่านิพพานก็เป็นคำที่มีอยู่ก่อนแล้ว และต่อมาพระพุทธองค์นำคำนี้มาใช้เพื่อสื่อถึงภาวะธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ เพื่อให้บุคคลใช้เทียบเคียงให้เกิดความเข้าใจ “นิพพาน” ในระดับหนึ่งจากความหมายของคำที่ใช้กันอยู่เดิมนั้น “นิพพาน” ในภาษาคนจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคน

4. การตีความ นิพพาน โดยเทียบเคียงความหมายนิพพานในรูปโวพจน์อื่นๆ พบในหนังสือเล่มหนึ่งของผู้เขียนว่า “ผู้ศึกษาพึงสังเกตให้เห็นว่า คำว่า สันติภูมิหรือนิพพานในที่นี้ต้องหมายถึงความดับเย็น อันเป็นผลจากปฐมณานที่บุคคลนั้นรู้สึกเสวยอยู่นั่นเอง เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าความดับเย็นอันเกิดจากปฐมณานโดยเฉพาะคือสมาบัติทุกระดับมีชื่อเรียกว่านิพพานได้ ไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงอนุปาทิเสสนิพพานอย่างเดียวเท่านั้น คำว่า “สันติภูมิหรือนิพพาน” นั้นใช้ได้เหมือนคำว่า “นิโรธ” คือเป็นความดับเย็นที่ใช้ได้ทั้งระบบสมมุติไปจนถึงวิมุตติ (มิใช่ใช้กรณีวิมุตติอย่างเดียวหรือในมุมประหารกิเลสเด็ดขาดเพียงอย่างเดียว)” (Buddhadhasa Bhikkhu, 2009 : 483)



5. ประเภทของนิพพาน “นิพพานธาตุ 2 อย่างเหล่านี้ พระผู้ทรงจักขุผู้คงที่ไม่ขึ้นต่อสิ่งใด ได้ทรงประกอบไว้แล้ว (คือ) นิพพานธาตุอย่างหนึ่งเป็นทิกขุธรรมิกะ (มีในปัจจุบันหรือทันตาเห็น) ชื่อว่า สอุปาทิเสส เพราะสิ้นต้นหาเครื่องนำสู่ภพ ส่วนนิพพานธาตุอีกอย่างหนึ่งเป็นสัมปรายิกะ (มีในเบื้องหน้าหรือเป็นของล้ำ) เป็นภพทั้งหลายดับไปหมดสิ้น ชื่อว่า อนุปาทิเสส”

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้เห็นความเชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผลในการเสนอว่า นิพพานนั้นเป็นภาวะที่สามารถเกิดได้จริงในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม โดยถ้าพิจารณาในเชิงทฤษฎีและกระบวนการสื่อสารแล้ว อาจมีความเป็นไปได้ที่ “นิพพานในชีวิตประจำวัน” นั้นเป็นเจตนาของผู้เขียนเพื่อการยั่วเย้า ทำลายให้ความหวัง เสริมพลังคนในสังคม ให้นำหลักพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับในเวลาอันใกล้หรือได้ประโยชน์ทันทีที่ลงมือปฏิบัติ ซึ่งน่าจะตรงกับความต้องการของคนในสังคมที่มักจะมีแนวคิดว่าจะเมื่อลงทุนทำอะไรลงไปย่อมต้องการเห็นผลในสิ่งที่ทำอย่างรวดเร็ว แต่ขณะเดียวกันวิธีการนี้ก็อาจทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านมุ่งสนใจไปที่ “คำ” จนลืมศึกษารายละเอียดที่ผู้เขียนได้ชี้แจงไว้ ทำให้ไม่เห็นถึงความเป็นทั้งหมดของสารที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อถึง จนในที่สุดจึงดูเหมือนผู้เขียนมีเจตนาทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์

2.2 วิธีปฏิบัติสู่นิพพาน ในการสร้างความเข้าใจในแก่นสาระเดียวกันคือเรื่อง “ทางสาย

กลางหรืออริยมรรค มืองค์ 8” ในหนังสือเล่มนี้นั้นพบว่ามีการอธิบายโดยการเชื่อมโยงหลักธรรมต่างๆ สู่ทางสายกลางหรืออริยมรรค มืองค์ 8 เช่น ปฏิจสมุปบาท โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นต้น และแบบอธิบายตัวธรรมโดยตรง โดยเน้นประเด็นการสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อทางสายกลางว่า ไม่ใช่หมายถึงครึ่งๆ กลางๆ แต่ทางสายกลางเป็นอริยมรรคมืองค์ 8 ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นทางสู่ นิพพาน เป็นตัวแท้ของธรรมะ ตัวแท้ของพระศาสนา ทั้งหมด เป็นตัวพรหมจรรย์ทั้งหมด เป็นการเน้นย้ำ ในจุดที่มักจะมีการเข้าใจและใช้คำว่าทางสายกลางคลาดเคลื่อนไป โดยเฉพาะการใช้เป็นข้ออ้างที่จะไม่ทำอะไรด้วยความมุ่งมั่น ขยัน อดทน แต่กลับเลือกทำง่ายๆ สบายๆ ทำไม่ถึงที่สุดของเรื่องนั้นแล้วอ้างว่าเป็นสายกลาง

ดังนั้น โดยสรุปสารชุดนี้มีจุดเด่น คือ การเชื่อมโยงหลักธรรมคำสอนกับวิถีการดำเนินชีวิตในสังคม ทำให้เห็นว่า เมื่อมี “นิพพานในชีวิตประจำวัน” ก็ต้องมี “ทางสู่นิพพาน (มรรค) ในชีวิตประจำวัน” คู่กันไปจึงจะครบถ้วนสมบูรณ์นอกจากนี้ยังพบว่าในการสื่อสารเรื่องอริยมรรคมืองค์ 8 นี้ ผู้เขียนเลือกใช้เนื้อหาและวิธีการสื่อสารที่แตกต่างหลากหลายกันออกไปตามเวลา สถานที่ และบุคคล หรือกลุ่มผู้ฟัง แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนให้ความสำคัญในเรื่องประสิทธิภาพของการสื่อสาร โดยมีการวิเคราะห์ผู้รับสารและบริบทการสื่อสารแล้ว ออกแบบการนำเสนอสารที่มีความเฉพาะเจาะจงกับลักษณะของบุคคล สถานที่ และเวลา นั้นๆ

2.3 มุมมองและวิธีปฏิบัติต่อปรากฏการณ์ทางสังคมตามหลักมรรค ผล นิพพานการ



สร้างความเข้าใจ “นิพพาน” กับ “การดำเนินชีวิต
ชีวิตประจำวัน” เป็นเสมือนภารกิจหลักที่ผู้เขียน
ต้องทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดความเข้าใจตาม
เจตนารมณ์ในการสื่อสารของตน โดยผู้เขียน
ใช้วิธีการวิเคราะห์เชื่อมโยงหลักธรรมคำสอนเรื่อง
มรรค ผล นิพพานกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์
ต่างๆ ทางสังคมเช่น เทศกาลปีใหม่ การบวช การทำบุญ
การบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งมีประเด็นที่
น่าศึกษาเรียนรู้ในเชิงการวิจารณ์คือ การเลือก
เหตุการณ์ที่นำมาเป็นฉากหลังของหัวข้อธรรมที่
ต้องการนำเสนอ นั้น มีความทันสมัยเพราะแม้
ปัจจุบันซึ่งผ่านมากว่าครึ่งศตวรรษ ปรากฏการณ์
ต่างๆ ดังกล่าว (ซึ่งเราถือว่าเป็นปัญหาสังคม)
ยังคงมีอยู่และมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ซึ่งเป็นการชี้ให้
เห็นว่าคนในสังคมยังมองและเข้าใจปรากฏการณ์
นั้นๆ แบบผิดๆ และยังคงปฏิบัติหรือจัดการกับ
ปรากฏการณ์ดังกล่าวแบบผิดๆ อย่างต่อเนื่องตั้งแต่
อดีตถึงปัจจุบัน

ส่วนความน่าสนใจในเชิงเนื้อหาพบว่า
ผู้เขียนได้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ในวิถีชีวิต
ประจำวันและชี้ให้เห็นตามที่เป็น เป็นการแสดงวิธี
การปฏิบัติอริยมรรคข้อที่ 1 คือ สัมมาทิฐิต่อ
สิ่งที่มีที่เป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน แล้วเสนอ
วิธีปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมต่อปรากฏการณ์นั้นๆ
ซึ่งก็คือการประยุกต์หลักอริยมรรคมีองค์ 8 สู่การ
ดำเนินชีวิตประจำวัน นั่นเอง สารชุดนี้จึงเป็น
เหมือนภาคปฏิบัติของหนังสือเล่มนี้ ที่ทำหน้าที่
นำพาผู้อ่านประยุกต์หลักการ (ที่ผู้เขียนได้เสนอไว้
ในส่วนต้น) สู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ
ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในสังคม โดยมีตัวอย่าง

ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจดังนี้

เรื่องการบวช ผู้เขียนต้องการสื่อถึงแก่น
สาระสำคัญของการบวชว่าการบวชเป็นการทำเพื่อ
ผู้อื่น เพื่อส่วนรวม เพื่อศาสนา และในระดับที่สูงขึ้น
คือเพื่อความว่าง จิตที่ว่าง ว่างจากตัวกู ของกู
ในที่สุด ดังนั้น ผู้บวชจึงต้องมีทั้งวินัยและธรรม
ไปพร้อมกัน ซึ่งสอดคล้องกับพระบาลีที่ว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย ดังพรหมนามาฉะนี้ (เกี่ยวกับการปฏิบัติ
ของบรรพชิต ในลักษณะเปลื้องหรือกระพือของ
พรหมจรรย์) พรหมจรรย์นี้จึงมิใช่มีลาภสักการะ
และความสรรเสริญเป็นอันสูงส่ง (ผลที่มุ่งหมาย)
มิใช่มีความสมบูรณ์แห่งศีลเป็นอันสูงส่ง มิใช่มี
ความสมบูรณ์แห่งสมาธิเป็นอันสูงส่ง มิใช่มีญาณ
ทัสสนะเป็นอันสูงส่ง แต่พรหมจรรย์นี้มีเจโตวิมุตติ
อันไม่กำเริบเป็นเป้าหมาย เป็นแก่น เป็นที่สุด”

ดังนั้น จะเห็นว่าสารชุดนี้นอกจากจะมีความ
สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนแล้ว ยังเข้าใจ
และสามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์เรื่องการ
บวชในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีความคลาดเคลื่อนไปไกล
มากจากหลักธรรมคำสอน ทั้งในมิติของชาวบ้าน
พ่อ แม่ ญาติธรรม ที่มักจะติดอยู่กับขั้นพิธีกรรม
ในขณะที่ผู้บวชเองมักมีแนวโน้มที่จะติดหรือคิดว่
ากิจของตนสำเร็จที่ระดับวินัย แต่ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า
วินัยเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
แต่เป้าหมายสูงกว่านั้นคือเรื่องธรรม เพราะวินัย
ทั้งหลายล้วนมีอยู่และใช้ปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม
ทั้งเรื่องวินัยและเรื่องธรรมจึงเป็นเรื่องที่ต้องถือ
ปฏิบัติเป็นปกติในชีวิตประจำวันของการเป็นพระ

เรื่องการบำรุงศาสนา ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็น
ลักษณะการบำรุงศาสนาในปัจจุบัน ที่คนเรามักจะ



มุ่งมั่นและพอใจเพียงแค่การทำบุญเลี้ยงพระและการบริจาคต่างๆ แล้วรอรับผลบุญนั้นเพราะถือว่าตนเองได้ทำสิ่งที่ดีครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ซึ่งในความเป็นจริงสิ่งที่ทำนั้นเป็นเพียงบางส่วนของ การบำรุงศาสนา เพราะตัวศาสนานั้น คือ การดับทุกข์ ดังนั้น การบำรุงศาสนาให้ถูกต้องจริงแล้ว ก็ต้องบำรุงให้เกิดความดับทุกข์ขึ้นมาจริงๆ หรือ บำรุงศาสนา โดยการปฏิบัติธรรมที่มุ่งสู่ความดับทุกข์ นั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปราชญ์ร่วมสมัยอย่าง สัตยานารายัน โกเอ็นก้า ที่กล่าวว่า “แต่ละศาสนา จะปล่อยให้คนมีความสุขกับพิธีกรรม และประเพณีของพวกเขา แต่พวกเขาก็ไม่ควรหลงลืมแก่นที่อยู่ภายใน ถ้าเขาเหล่านั้นละเลยแก่นสารภายในและยังคงบอกว่า “ฉันเป็นศาสนิกชน เพราะว่าฉันทำพิธีกรรมมาตลอด” เช่นนี้แล้ว ก็เท่ากับว่าเขา กำลังหลอกลวงตัวเองและหลอกคนอื่น” (Phramaha Mit Thitapanno, 2017 : 51)

แนวคิดและมุมมองในเรื่องการบำรุงศาสนาของผู้เขียนนั้น สามารถนำมาอธิบายได้แม้กับปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบันเช่น กรณีปรากฏการณ์การทำบุญไหว้พระในสถานที่ต่างๆ ที่กำลังเป็นกระแสหลักของสังคมแต่กลับพบว่าคนในสังคมไม่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนที่แท้จริง ทั้งนี้อาจเกิดจากความปรารถนาผลบุญในลักษณะปาฏิหาริย์ บันดาลเสก ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าจึงมีลักษณะการเลือกทำเฉพาะที่ทำงานลงทุนลงแรงน้อยแต่หวังผลลัพธ์สูง เนื้อหาสาระชุดนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นปัญหาและวิธีการที่เป็นไปได้ในการแก้ไขในระดับฐานรากของปัญหาคือในตัวปัจเจกชน โดยใช้อุบายเชิงทำลาย “มรรค ผล

นิพพานในชีวิตประจำวัน” ชี้ให้เห็นประโยชน์เห็นผลที่เกิดในชาตินี้ เป็นผลที่สมเหตุสมผลกับเหตุปัจจัยหรือสิ่งที่ลงมือ ลงทุน ลงแรงกระทำ ซึ่งก็คือการนำหลักธรรมคำสอนมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเป็นระบบและเป็นการทะนุบำรุงศาสนาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ อันจะส่งเสริมให้พระพุทธศาสนามั่นคงยั่งยืนคู่สังคมต่อไป

การทำบุญต้อนรับปีใหม่ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า เทศกาลปีใหม่นั้นกลายเป็นกระแสโลกที่กระทบต่อทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงวัตถุนิยม เชิงการมอมเมาเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ โดยที่ดูเหมือนผู้คนเต็มใจและพอใจที่ตกอยู่ในกระแสนี้ จนลืมมองไปว่าแท้จริงแล้วปีใหม่มันแค่เรื่องสมมุติขึ้นเท่านั้น แล้วเสนอวิธีปฏิบัติที่ถูกที่ควรว่าในโอกาสปีใหม่ ควรต้องทำอะไรใหม่เพิ่มขึ้นหรือเจริญขึ้น ความเจริญมันมาจากความเสียสละของคนที่ต้องการความเจริญ ดังนั้น พุทธบริษัทต้องถือเอาการเสร็จธุระแล้วเป็นเครื่องวัดปีใหม่ ทำให้เป็นอิสระเหนือเวลา ไม่ถูกร้อยรัดด้วยเวลา มันจึงเบาสบายเพราะขณะนี้ก็เลิสดัดหมั่นระงับไปตัวกูของกูระงับไป เพราะทำหน้าที่ของตนเสร็จแล้ว

จะเห็นว่า เนื่องจากคนส่วนใหญ่ตกอยู่และได้รับผลกระทบจากกระแสวัฒนธรรมปีใหม่ สาระในส่วนนี้จึงเป็นธรรมที่สอดคล้องกับ “กาล” สามารถทำให้ผู้ฟังผู้อ่านเข้าใจหลักธรรมในระดับความรู้สึกได้ โดยเทียบเคียงกับประสบการณ์อารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจริงของตนเองขณะเมื่อ “เสร็จธุระ” และเห็นว่าแท้ที่จริงพระพุทธศาสนานั้นไม่ใช่มี เป็น และทำได้แค่เฉพาะการปฏิบัติตามรูปแบบในวัดหรือสถานที่เฉพาะเท่านั้น แต่สามารถ



มี เป็น และเกิดขึ้นได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่เว้นแม้แต่ช่วงเวลาแห่งการเฉลิมฉลองในเทศกาลปีใหม่ นั่นเอง

3. สรุป

จากกระบวนการวิจารณ์พบว่าหนังสือเล่มนี้มีความโดดเด่น น่าสนใจ ควรค่าแก่การศึกษา ดังนี้

1. คุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์และการอนุรักษ์ ด้วยเหตุที่แนวคิด หลักการและผลงาน และโดยตัวตนเองผู้เขียนเองได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับที่เป็นวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ดังนั้นหนังสือเล่มนี้ซึ่งโดยเนื้อหาเสมือนเป็นตัวแทน เป็นบทย่อของแนวคิด หลักการและผลงานต่างๆ ของผู้เขียน จึงเป็นเอกสารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่สังคมต่อไป

2. คุณค่าในเชิงอรรถประโยชน์ถ้ามองคุณค่าในเชิงอรรถประโยชน์แล้ว โดยเนื้อหาทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้หรือโดยเนื้อหาบางตอนที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน และทางสู่นิพพาน ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งก็คือทั้งหมดของพรหมจรรย์หรือศาสนา นี้แล้วข้อสรุปหนึ่งที่น่าจะสื่อถึงสาระเรื่องราวทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้ก็คือ “พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตประจำวัน” ดังนั้น “นิพพาน

ในชีวิตประจำวัน” เล่มนี้จึงเป็นแนวคิดและวิธีปฏิบัติเพื่อนำพุทธศาสนาประสานเข้ากับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ซึ่งเป็นวิธีการสร้างคุณค่า ความสำคัญ และความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อสังคมมนุษย์ เป็นการเสนอแนวคิดและหลักการในการแก้ปัญหาเรื่องพระพุทธศาสนา กำลังเลือนหายไปจากวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งกำลังเป็นกระแส และเรากำลังพยายามแก้ไขกัน

อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่นิพพานที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้น เป็นสภาวะธรรมที่อยู่เหนือความสามารถของภาษาของมนุษย์ในการอธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจ ดังนั้นเมื่อมีการนำภาษาที่ใช้ในการสื่อสารปกติในสังคมมาใช้อธิบายความหมายของนิพพาน จึงเป็นไปได้มากที่จะเกิดความเห็นแย้งไม่ลงรอยกันในเชิงความคิด อันมีภาษาเป็นพื้นฐาน เพราะภาษาและการใช้ภาษาเพื่อสร้างความเข้าใจนั้น จะเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา สถานที่ และบุคคล และโดยสรุป ถ้าถอดความหรือหวนำสนใจทางภาษา ซึ่งถือว่าเป็นเทคนิคทางการสื่อสารที่ผู้เขียนนำมาใช้เพื่อประสิทธิภาพของการสื่อสารออกไป จะพบว่าแก่นสารของ “นิพพานในชีวิตประจำวัน” ก็คือ “ความสุขและวิธีการสร้างความสุขในชีวิตประจำวันโดยหลักพระพุทธศาสนา” นั่นเอง

References

- Buddhadhasa Bhikkhu. (2005). *Nibbana in Everyday Life*. Bangkok : Thammasapha & Bunluentham Institution.
- _____. (2009). *Buddha Wajana 2 : Noble Truth from the Buddha's mouth (the beginning)*. Bangkok : Buddhakos Foundation.



- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2003). *Buddha-Dharma (Extended Edition)*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Mit Thitapanno. (2017). *The Essence of Neo-Buddhist Movements in Contemporary World*. Khonkhen : Klangnana Vitthaya Press.